

KO'RISHDA NUQSONI MAVJUD O'QUVCHILARDA INGLIZ TILINI O'QITISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARINING AHAMIYATI

Abdulvosit Xurramov

Toshkent shahar, Yashnabad tumani 77-sonli ko'zi ojiz bolalar maxsus internat maktab o'qituvchisi

Alish'er Navoiy nomidagi O'zbek tili va adabiyoti universiteti f.f.d. dotsent

Z.Q.Teshaboyeva taqrizi asosida

abdulvosithurramov@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ko'rishda nuqson mavjud o'quvchilarda ingliz tilini o'rgatishning asosiy xususiyatlari ochib berilgan. Bundan tashqari ta'lim va tarbiya texnologiyalarining o'ziga xos omillari ilmiy nuqtai nazardan ochib berilgan. Хысчан, ingliz tilini o'rganishning bir qator mezonlari tahlil qilingan. Shuningdek ta'lim texnologiyalarining hozirgi kundagi turli darajadagi metodlari talqin qilingan.

Kalit so'zlar: pedagogik texnologiya, ta'lim-tarbiya jarayoni, zamonaviy pedagogik texnologiya, ta'lim tizimini texnologiyalashtirish, o'qitish texnologiyasi, ta'lim texnologiyasi, ta'lim metodi, o'qitish va tarbiyaning ajralmasligi, pedagogik tizim loyihasi, motivatsion metodlar.

ABSTRACT

This article reveals the main features of teaching English to visually impaired students. In addition, the unique factors of education and training technologies are revealed from a scientific point of view. In particular, a number of criteria for learning English were analyzed. Also, the current methods of educational technologies at different levels are interpreted.

Keywords: pedagogical technology, educational process, modern pedagogical technology, technologicalization of the educational system, teaching technology, educational technology, educational method, inseparability of teaching and upbringing, pedagogical system project, motivational methods.

KIRISH

Hozirgi davrga kelib dunyo olimlari insonning eng ichki olami bo'lgan ta'lim va tarbiya jarayoniga katta e'tibor qaratmoqda, deb ta'kidlash mumkin. Xususan, rivojlanib kelayotgan yosh avlodning har tomonlama komil inson bo'lib voyaga yetishi shubhasiz, uning

ta'lim va u taolayotgan tarbiya jarayoniga bog'lab o'rganishni davrning o'zi taqazo qilmoqda. Bu borada, o'quv mashg'ulotlarini tashkil etishda pedagogic texnologiyalarning o'rni va samarasi beqiyos darajada, deb aytish mumkin. Shuningdek, ko'rishda bir qator muammosi bo'lgan o'quvchilarning ingliz tilini o'rganishda sifatli ta'lim olishi va ularga ijtimoiy hayotlarida qo'llay olishlari uchun bir qancha pedagogic texnologiyalar yaratilgan. Xususan, ko'rishda nuqsoni bo'lgan o'quvchilar ta'lim va tarbiyasi o'z o'rniga qo'yilgan sinflarda turli xil nuqsondagi qo'shimcha kasalliklari bo'lgan o'quvchilarning ta'lim olishi pedagoglarning o'quv mashg'ulotini tashkillashtirish jarayonida ularning dunyoqarashiga alohida e'tibor qaratilishi zarur. Adabiyotlar tahliliga ko'ra, bu jarayonda pedagogic texnologiyalar o'zida quyidagi o'ziga xos xususiyatlarni namoyon etadi: 1) Pedagogic texnologiya pedagogic jarayonni takomillashtirish, optimallashtirishga bo'lgan ijtimoiy ehtiyojni qondirish omili sanaladi. 2) Pedagogic texnologiya didaktik, tarbiyaviy xarakterdagi ta'lim-tarbiya jarayonini samarali, mahoratli tarzda tashkil etishga oid nazariy va amaliy bilimlar majmui, metodologik fan sifatida namoyon bo'ladi. 3) Pedagogic texnologiya ta'lim-tarbiya jarayonining umumiy mohiyatini aks ettiruvchi yaxlit jarayondir. 4) Pedagogic texnologiya yo'naltiruvchanlik vazifasini bajaradi, ya'ni, u shaxsni rivojlantirish, tarbiyalash, shakllantirish uchun xizmat qiladi. 5) Pedagogic texnologiya - shaxsiylik xususiyatiga ega bo'lib, muayyan texnologiyalarni ta'lim-tarbiya jarayonida qo'llashga nisbatan yagona, qat'iy, me'yoriy (standart) talablar qo'yilmaydi. 6) Har bir pedagog u faoliyat olib yuritayotgan ta'lim-tarbiya muhitining xususiyatlari, mavjud ichki va tashqi shart-sharoitlarini inobatga olgan holda muayyan texnologik yondashuvni amalga oshirish imkoniyatiga ega. 7) Pedagogic texnologiya o'zida ta'lim, tarbiya va shaxs taraqqiyoti (kamolot) birligini ifoda etadi [Ro'ziyeva D. 2019, - B.43.].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Darhaqiqat, hozirgi vaqtda loyiha asosida o'qitish bolalarni hamkorlik qilishga o'rgatishi, hamkorlik qilishni o'rganish va hamdardlik qobiliyati kabi axloqiy qadriyatlarni tarbiyalaydi, ijodkorlikni shakllantiradi va o'quvchilarni faollashtiradi. Umuman olganda, loyihani o'qitish jarayonida o'qitish jarayonida o'qitish va tarbiyaning ajralmasligi kuzatiladi [Xotamov J. 2021. B.-22]. Shuningdek, ko'zida nuqsoni mavjud o'quvchilarda ingliz tilini o'rganishning samaradorligini oshirishda ta'lim olishning bir qancha texnologiyalari faol rivojlanmoqda. Jumladan, bunda ta'lim texnologiyalari pedagogika poydevoriga tayanadi va pedagogic metodologiyada o'z o'rnini aniq belgilaydi" [Подкасистого И. 2002. -С.18.] Shunga asoslangan ravishda

ta'kidlash lozimki, sog'lom insonlarga qaraganda ingliz tilini ko'zi o'zida bolalarda o'qitishda har bir pedagog quyidagi ko'rsatmalarga amal qilishlari lozim:

1. Ta'lim olayotgan nuqsoni mavjud o'quvchilarning ma'naviy olamidagi orzu-istaklarini to'liq darajada o'rganish;

2. Yuqoridagi qiziqish va istaklarga asoslanib ular o'rganayotgan ingliz tilini motivatsion metodlar va texnologiyalar asosida tashkil qilish;

3. Ta'lim olayotgan sog'lom va nuqsoni mavjud o'quvchilar o'rtasida sog'lom ijtimoiy muhitni tashkillashtirish;

4. Ularga joriy qilinayotgan ingliz tilini o'rganishdagi pedagogik texnologiyalar vositalarni ularga to'g'ri keladigan va ularning ruhiyatiga salbiy ta'sir etmaydiganlarni amaliyotga kengroq qo'llashni davrning o'zi taqozo etmoqda.

Adabiyotlar tahliliga ko'ra, hozirgi davrda yangi pedagogic texnologiyalarni yaratish uchun ingliz tilini o'qitishning kompleks va sinxron darajada darajada zamonaviy metodlarda tashkillashtirish lozimdir. Shunga ko'ra, asosiy mohiyatni ko'rsatish ba uning alohida takrorlanmas darajadagi xususiyatini, o'ziga xos pedagogik jihatlari bilan tushuntirilishi kerak. Yangi ishlab chiqilayotgan pedagogik o'qitish texnologiyasining so'ngi komponenti o'quv materiallari shakliga qo'yiladigan o'zgartirilgan ta'lablarni hisobga olishi va multimedia, dinamizm, ya'ni innovatsion o'qitish metodlariga tayangan holda faoliyat olib borilishi zarur.

Xususan, pedagog olim V.P.Bespalko pedagogik texnologiyani "amaliyotga tadbiiq qilinadigan muayyan pedagogik tizim loyihasi" deya ta'riflaydi hamda asosiy diqqatni o'quv-pedagogik jarayonni oldindan loyihalashga qaratadi [Беспалько В.Г. 1989. - С.6.]. So'nggi o'n yilliklar davomida nutqimizda "pedagogik texnologiya", "zamonaviy pedagogik texnologiya", "o'qitish texnologiyasi" kabi tushunchalar keng qo'llanilmoqda. Nuqsoni mavjud o'quvchilarning mustaqil bilim olishga bo'lgan ishtiyoqini oshirish maqsadida kerakli o'zgartirishklarni tezkorlik bilan kiritish va materiallarni muntazam yangilab borish zarur. "Bunday o'zgarishlarni birgalikda amalga oshirishga imkon beradigan va o'zari bog'liqlikni ta'minlaydigan uslubiy vositalar, yangi o'qitish texnologiyalarining ko'rsatilgan tarkibiy qismi pedagogik dizayndir." [СамДЧТИ, 2019. 7-Б].

Zero, yuqorida qayd etib o'tilganidek, nuqsoni mavjud o'quvchilarda ta'lim jarayonini texnologiyalashtirish g'oyasi G'arbiy Yevropa va AQSHda juda keng miqyosda shakllangan. Ushbu mamlakatlarda shaxsga ilmiy bilimlarni berish jarayoni "ta'lim jarayoni" sifatida nomlanadi, shaxsga bilimlar berish, uning ma'lumotini oshirish, ta'lim samaradorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi fanlar majmui "Metodika" deb yuritiladi. Shuningdek, ingliz tili darslarini tashkil etish jarayonida o'rganilayotgan o'quv

dasturlarini kengroq tahlil etgan holda nuqsoni mavjud o'quvchilarning bilim va malakalarini rivojlantirishga o'ziga xos uslubda imkoniyat yaratilishi lozimdir. By борада, ingliz tilini o'rganishda o'quvchilarning qobiliyatiga, o'quv o'zlashtirish darajasiga hamda tilning fonetik, leksikologik va morfologik qurilishiga asosiy e'tibor berilishi zarur. Ko'rish bo'yicha imkoniyati cheklangan o'quvchilarda ingliz tili fanini o'qitishda sinf ishtirokchilarining til o'rganish borasidagi o'quv motivatsiyasini yuqori darajaga ko'tarish pedagogning mahoratiga bog'liq bo'ladi. Tashkil etilayotgan o'quv mashg'ulotlarining aniq maqsadlarni to'g'ri qo'yilganligi o'quvchilarning til o'rganish borasidagi qiziqishlarini oshirish eng avvalo ta'lim sub'ektlari faoliyati va ta'lim texnologiyalariga bog'liqdir. Xususan, ingliz tilini ko'zi o'z o'quvchilarga o'qitishda internet orqali ta'lim berish nihoyatda samarali natijalarni beradi. Chunki. O'rganilayotgan har bir materilga oid audio va video ma'lumotlar joylashtirilgan bo'lib ta'lim oluvchilarning qo'shimcha manbalardan maqsadli foydalanishga sharoit yaratadi. Har bir o'quvchida xorijiy tilni o'rganishda til normalariga qat'iy bo'ysungan ravishda o'rganishi bu avvalambor pedagogning bilim, ko'nikma va tajribasiga bevosita bog'liqdir. Agar pedagoglarimiz xorijiy tillarni belgilanga norma avvalombor o'quv dasturi asosida muvaffaqiyatli amalga oshirsa, o'ylaymizki, shubhasiz o'zining natijalariga erishadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Shuningdek, nuqsoni mavjud o'quvchilarda sog'lom ruhiyatni shakllanishida, ayniqsa, ingliz tilini o'rganish borasida o'zaro muloqotning internet yoki onlayn muloqot orqali yo'lga qo'yilishi ta'lim oluvchilarda xorijiy tillarni talaffuz qilish borasida o'ziga xos ko'nikmalar yuzaga kelishiga olib kelishini ta'kidlash mumkin. Bunda pedagog-olim N.Ballo ingliz tilini o'rgatishda pedagogik texnologiyaning mohiyatini: - ta'lim jarayoniga topshiriqli yondashuv (T.N.Ballo); - bosqichli o'qitish (L.V.Zankov, T.Ya.Galperin, V.I.Davidov)[Исламгулова С.К. 2003.-С.23.] - mazmunli umumlashma (G.K.Selevko); - barcha jihatlariga ko'ra o'ziga xos, samarali natijalarni qo'lga kiritish imkonini beruvchi pedagogik tizimni tashkil etish bilan bog'liq holda ta'lim tizimi doirasida olib borilayotgan tadqiqot nazariyasi va amaliyotining muayyan tarmog'i sifatida aytib o'tishganlar. Xususan, ingliz tilida Internet yordamida bir qator didaktik muammolarni xal qilish mumkin: global tarmoq materiallaridan foydalanib o'qish, ko'nikma va malakalarini shakllantirish; maktab o'quvchilarini yozish qobiliyatini oshirish; tinglovchilarning so'z boyliklarini to'ldirish, ta'lim oluvchilarning ingliz tilini o'rganish motivatsiyasini shakllantirishdan iborat. Qolaversa, bu kabi ishlar maktab o'quvchilarini bilim doirasini kengaytirish, ingliz tilida

so'zlashadigan davlatlarda tengdoshlari bilan ishbilarmonlik aloqalarini o'rnatish va qo'llab-quvvatlash uchun internet-texnologiyalari imkoniyatlarini o'rganish ko'zda tutilgan. Shu jihatdan kelib chiqib, ingliz tilini o'rganishda pedagogik texnologiya masalalarini tadqiq etishda ham umumiy ilmiy-pedagogik tadqiqot metodlari faol qo'llaniladi [Inovatov U., Mushmov A., Usmonboev M., Inog'omova U. 2012.-B.64-68.]. Shuni aytib o'tish joizki, ayni vaqtda ta'lim texnologiyasi tushunchasini mantiqiy-g'oyaviy jihatdan izohlash borasida yagona to'xtamga kelinmagan.

Shuningdek, ta'lim tizimini texnologiyalashtirish g'oyasi o'tgan asrning boshlarida G'arbiy Yevropa, AQSHda ta'lim tizimini isloh qilish, ta'lim samaradorligini oshirish, shaxsning ijtimoiylashuvini ta'minlash uchun muayyan shart-sharoitni yaratish borasidagi ijtimoiy harakat yuzaga kelgan davrda ilk bora o'rtaga tashlandi. Qolaversa, ingliz tili o'quv mashg'ulotlarini aniq va samarali tashkil etishga ko'maklashuvchi usul va vositalar ko'rinishida quydagicha texnologiyani qo'llash mumkin: o'quv jarayoniga o'quv va laboratoriya jihozlarining olib kirilishi, ulardan samarali, unumli foydalanish, material mazmunini ko'rsatmali qurollar va audi-eshitish qurilmalari yordamida tushuntirish kabilar ingliz tili samaradorligini oshirishga yordam beradi, deb aytsak bo'ladi.

Xususan, ko'pchilik o'z tilining grammatikasini yaxshi bilmaydi, lekin ba'zi sabablarga ko'ra ular o'rganayotgan xatolardan qochishga moyildir. O'quvchi tovushlarni, harflarni va tiftonglarni to'g'ri talaffuz qilishga intila boshlaydi. Bu ko'plab ingliz qo'shiqlarini tinglashga va va filmlarni tarjimsiz bilimlarini oshirmasdan tomosha qilishga olib keladi [Саиджасимова, А. 2022. -С. 232-234] degan yondoshuvga qo'shilish mumkin. Chunki, ingliz tili grammatikasi va tovushlarini noto'g'ri talaffuz qilish va uni bilmaslik tilni o'rganishda katta xatolarga olib kelishi aniqdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib shuni aytish lozimki, tilni o'rganishda pedagogik texnologiyalar o'zining texnologik yondashuvi, texnologik madaniyati, pedagogik jarayonlari, tarbiya maqsadi, texnologik tizimi, shaxsga yo'naltirilgan ta'limi, pedagogik tashxislari, interfaol metodlari va bosh bir qator kategoriyalari bilan nuqsoni mavjud o'quvchilarga tilni o'rganishda katta yordam berishini bilib oldik. Suhbat, anketa, intervyu, pedagogik tahlil, pedagogik kuzatish, modellashtirish, bolalar ijodini o'rganish, test (predmetli va psixologik testlar), ta'lim muassasasi hujjatlarini o'rganish, pedagogik tajriba, ekspert baholash, matematik-statistik tahlil kabi ilmiy-pedagogik metodlar pedagogik texnologiya masalalarini o'rganishga yordam beradi. Bu borada, yoshlarimizni

ma'nan yetuk bo'lishi, xorijiy tillarda erkin gaplasha olishi, biror bir kasbni puxta o'rganishi bugungi davrning eng muhim ustuvor mezonlaridan deb ta'kidlasak also mubolag'a bo'lmaydi. Shunga ko'ra, ushbu mezonlarga asoslangan holda nuqsoni mavjud yoshlarni eng yangi pedagogik texnologiyalar bilan xorijiy tillarni o'rgatish va shu asosda tarbiyalash биз kelgusi pedagoglarning oliy maqsadiga aylanishi zarur.

REFERENCES

1. Ro'ziyeva D. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. -Toshkent: "INNOVATSIYA-ZIYO", 2019. 43-b.
2. Xotamov J. Ingliz tilini o'qitishda innovatsion texnologiyalar. -Toshkent: 2021.
3. Подкасистого И. Педагогика. -Москва, 2002. - С. 18.
4. Беспалько В.Г. Слагаемые педагогической технологии. - Москва: Педагогика, 1989. - С.6.
- 5.«Хорижий тилларни ўрганишнинг инновацион технологиялари» мавзусидаги олий таълим ва илмий-тадқиқот муассасалари миқёсидаги халқаро илмий-амалий анжуман. – Самарқанд: СамДЧТИ, 2019. 7-Б
6. Исламгулова С.К. Технологичация процесса обучения в школе: теория и опыт - Алматы: Творческая педагогика, 2003. - С.23.
7. Inovatov U., Mushmov A., Usmonbove M., Inog'omova U. Pedagogika 1000 ta savolga 1000 ta javob. - Toshkent: Nizomiv nomidagi Toshkent davlat pedagogika umversiteti, 2012. 64-68 b.
8. Саидкасимова, А.С. Инглиз тилини масофадан ўрганишдаги асосий муаммолар / А. С. Саидкасимова. — Текст: непосредственный // Молодой учены: 2022